

Prosperus tartozása

Óbudai regényfantázia

Húgom emlékére

„és én hosszan, mindent elbeszelnék”

(József Attila: Istenem)

„Vajon nem elegendő-e egyetlen megismételt elem, hogy felboruljon és összekuszálódjék a világtörténelem, hogy kiderüljön, nincs történelem?”

(Jorge Luis Borges: Az idő újabb cáfolata)

1.

Amikor a feladat végül a nyakába szakadt, a mi Jánosunkat boldog rémület fogta el. Nem mintha nem fordult volna meg a fejében, miután a kolostorépület nyugati szárnyának elkészültével – alig két héttel azután, hogy a dombon a kriptarész alapozásával hozzákezdtek a templom építéséhez is – Mayerhoffer Ádám építésvezető elhalálozott, hogy gondolhatnának éppenséggel rá is. Milyen szép lenne, ha ő emelhetné fel itt, a dombtetőn Isten házának falait!

Mert bár Máriamakkon kilépte már a trinitáriusok rendfőnöke a budaiörsi bíróval a telket, amelyen templom épül majd, és azt a szentélyt ő tervezheti, továbbá Zichy Miklós gróf altofeni kastélyának tervezésében is kiadós része van, de azért mégiscsak nagyobb az, ha a hegyek karéjában oly messzire látszó magaslaton, a kiscelli Madonna búcsújáró helyén örökítetteti meg a nevét, mégiscsak jobban dagadhat a főpallér melle, amikor egyszer majd minden kő ott a helyére kerül, berendezik és felszentelik, hogy a liturgiában életre kelhessen megtartó hitünk.

A munkát azonban Schadt Mihály kapta, aki a nyári alapkövetételekor még csak murariorum magister volt, és csak a következő évben lett mester a budai kőműves- és kőfaragócéhben.

Most viszont órá a kastély közelében, a romtemplom helyén emelni kívánt plébániánál lesz igen nagy szükség, így érte hát a földesúri kérés az építésvezetés folytatására Jäger Jánost.

Boldog rémületébe szorongás is vegyült, nem kevés. Részint mert ő is – mint akár Schadt s a néhai Mayerhoffer vagy Nöpauer Máté, aki az ágostonosok országúti templomán dolgozott – tudta jól, milyen nagy tud lenni a munkáltatói beleszólás csöppet sem mellékes részletekbe is. A módosítás fejfájdító továbbgondolása, sőt általános elfogadtatása pedig megint csak az építésvezetőre hárul, és a jámbor Johann mesterre, az eredeti tervek készítőjére nem is apellálhat, mert időközben elhalálozott; igaz, az építkezésen csak egyszerű tartott szemlét Bécsből ideutazva három napra.

Személyesen jelölte ki a kút helyét az udvar közepén 1745 januárjában. Nyolc láb mélységben 11 lábnyi sziklát kellett átvágniuk. Az első szegényes vízérre 16 öl mélységben bukkantak. Éjjel-nappal nyolcóránként váltott munkásokkal dolgozva április végére értek egy vonalba a Duna szintjével, 33 öl 3 láb mélyen. Istennek hála, szerencsétlenség nem történt, mert áldás volt munkájukon, a munkások minden héten önszántukból, áldozatképpen tovább dolgoztak. Ekkor már letették a hátsó kolostorszárny alapkövét, és hozzáláttak a sekrestye alatti kriptánál kezdődő szennyvízvezető csatorna építéséhez.

A kifalazott oldalfalú, boltozattal lezárt, 80 öl hosszú teknő, amelybe a konyhából és a műhelyből lefolyó vizet vezetik majd, megfelelő lejtéssel végighalad a folyosó alatt, az épület végében az udvar közepe felé kanyarodik, és innen százlépésnyire, mélyen a föld alatt beletorkollik a boltozatos gyűjtőhelyiségbe. A kanyarban elágazva a csatorna padmalys cellává öblösödik, úgy gondolták, háború esetén ide menekítik a kolostor és a templom értékeit.

Amikor tehát Mayerhoffer elhalálozott, Schadt Mihály vezetésével megkezdődött a Szentháromságnak, a celli Szűz Máriának, valamint Mathai Szent Jánosnak és Valois Szent Félixnek ajánlott templom építése. A szentély alatti kripta hátsó falának elkészülése után a győri püspök megáldotta az alapkövet, és 1749. augusztus 22-én, amikor a szentély oldalfalai elkészültével az épületrész már tető alá kerülhetett, nagy ünnepélyt rendeztek. Zichy gróf és Theodor atya, a rendfőnök ekkor hívta meg Schadt helyébe, akit, immár mesterként, a plébánia munkálatai elszólítanak, a mi Jäger Jánosunkat az építés további irányítására.

Az első nagy próbatétel súlyát mindenki vállain érzi, aki komolyan veszi hivatását. A mi Jánosunkat legjobban az nyomasztotta (s erről, míg nem firtatták, mindig mélyen hallgatott), hogy ő valójában csak egy egyszerű kőfaragó.

Nyaggatták is érte eleget, amiért építkezéseket is vállalni mer – szerencsére a földesúri joghatóság alatt nem kötötte a mesterjog, amit kamarai, városi megrendelések oly szigorúan vettek. A mesterhiány csalta át Pestről, és az ennek ellenére váltig kellemetlenkedő céhnél csak az egyengette idővel az útját, hogy odaát előtte már polgár és mester volt.

Hangsúlyozott szerénységgel iparkodott túltenni magát másik fájó pontján, a – különösen kezdetben szinte sűrű – csendes lesajnálásán, lenézésén is, hogy míg más mesterek világot láttak, Bécsben inaskodtak, Pozsonyban segédkedtek, Kassán is megfordultak, vele a pesti mestereinél kialakodott jóváhagyásokkal atyja kispóroltatta a kötelező három-négy vándorévet, s ezzel együtt fontos mesterfoglások elsajátítását vagy egyáltalán a másféle levegőt. Hiába született s cseperedett kamaszkoráig Mainzban, ahonnan családja egy kitelepülési hullámban, miután mindenféle kimódolt illetéket letudtak, hajón ereszkedett le a töröktől visszavívott Budára. Annyi haszna mindenesetre volt belőle, hogy a legtöbb mesterrel ellentétben – akiket persze ezért pöffeszkedőnek tartottak – ő nem csak törte a magyart. Még illír, román kútásókkal is úgy-ahogy meg tudta értetni magát. De azon meg a fennhéjázókkal együtt kellett méltatlankodnia, milyen elnagyolt teljesítményt produkáló, kontár festőket, gyenge szobrászokat kénytelenek alkalmazni a magyar Eberhardt Antal vagy Petrovich József személyében, s míg a többi építésvezető fensőbbeségesen kioktathatta ökelméket, tőle emezek elnéző megbocsátást vártak el, miközben erélytelensége rossz vért szült a saját szakmabelije köreiben. A gróf könnyű kezű udvari szobrásza, Bepo Károly is panaszkodott eleget a kontárkodókra, de aztán, mi tévő lehetett, ha már nem győzte, mégiscsak rájuk bízta az előrajzolt jelene-teket, mellékfigurák párdarabjait, puttókat, kire-kire azt, amit már olyan nagyon nem lehet elrontani. Aki egy kicsit jobban szemügyre vette például a főoltár előtt jobbról-balról párban strázsáló két angyalt, rájöhetett, hogy az egyiket mesteri kéz formálta, a másik csak gyenge utánzat. Azon kiszelídül a kő a ruhadredőn is, emezzen simaságában éppúgy, mint gödreiben, a lelki laposság az arcra kövesül.

Nagy iramban épült a vidék, amely egy emberöltőnek előtte még elvadult, majdnem egészen pogány és csaknem lakatlan volt.

Jäger János tehát korán kénytelen volt kitanulni, hogy mindenre füljen, a szemét nyitva tartsa, és amit hallott, látott, elraktározza valahova nagyon mélyre. Sok ismeretlen kőművesfogást úgy lesett el kisebb tudásúaktól, szerényebb képességűektől, mégis jártasabb lett benne, ügyesebben alkalmazta, mint azok, akikbe a világjáró legényévek alatt ifonti ellenkezésükre beléjük próbálták diktálni. Nagyra tartott szakmabeliek mulasztásait, henyességét is tüstént észrevette, de nem szeretett lármát csapni, így ha apró hiba adódott, inkább ő maga igazította ki, sokszor a tudtuk nélkül.

Csakhogy itt most, a nagy fene pallérkodással, többet kell majd dirigálni, kérlelhetetlenül és nem rimánkodva, tüsténkedni, szidni az ebadta, renyhe alantas könyűvőket, holott néha legszívesebben inkább kivenné ügyetlenkedő emberei kezéből a vésőt-kalapácsot, ha valami megfaragásra szorult. Ha van rá mód, lehetne elég idő és volna honnan meríthető erő, egymaga illesztett volna össze minden követ, pillérfőt, az egész templomot kirakta volna egyedül, hogy kezében érezze minden kővének érintését és körbetapinthatóan az egész formát.

De hát elvégre a néhai tervezőt, Entzenhoffer mestert sem várta kiközvezett út a pályáján.

Vidéken inaskodott, kőművespallérként került fel Bécsbe, későn házasodott, munkái keserves lassúsággal készültek el, csak negyvenéves fővel sikerül elnyernie bejegyzését a céhbe, mert jó sokáig rendre hátrасorolták tiszteletteljes kérelmét, hiába a hivatkozott építkezésekről szóló tanúsítványok, mindig akad mesterfi, céhtag özvegy pártfogoltja, a férjjelölt, akárki, akinek több a protektora, elhúzódtak hát alázasos céhlegényévei, még a beadott mesterremekét is ízekre szedve szapulták, mielőtt fanyalogva elfogadták volna, úgy élték ki magukat rajta utoljára. Éhkoppon, népes családdal kezdte pályáját, nem csoda, hogy még azután is csak apránként vergődhetett fel az unternosteheri és obervorsteheri rangra, ekkor bízta meg a rendfőnök a kiscelli tervezéssel. És nem is érte meg a teljes tíz évre elhúzódó építkezés befejezését.

A befedés előtt álló szentély avatásán megjelent a grófi pár is, amikor a kőművesek estefelé elérték a templomfalak tervezett magasságát. Trombita- és dobszó kíséretében megdördültek a pillérek tetején elhelyezett mozsarak, a falakon álló kőművesek és munkások vivátjaitól fogadva Schadt Mihály, a pallér tíz pohárköszöntőt mondott, és az alapító Zichy Miklós gróf és felesége, valamint gróf Zichy Miklós győri püspök, a trinitárius tartományfőnök, a házfőnök, a páterek, továbbá a munkában részt vevő mesterek és munkások egészségére poharat ürített. Az üres poharat minden köszöntő után ledobta a magasból. Csodálatosképpen kettő kivételével a poharak nem törtek össze.

Jól emlékezett rá Jäger János, hogy az alapkőletételen, két évvel korábban, amelyet hasonló zenebona kísért – a domb aljába reggel kilenc órakor kocsin érkező méltóságok harangzúgás, trombita- és dobszó, mozsarak durrogása közben mentek fel a kápolnához –, miután elhelyezték a pergament, a relikviákat és a pénzerméket, azt ünnepi misén és Te Deumon a szentbeszédben a vízivárosi Ágoston-rendiek vasárnapi szónoka a Királyok Könyvét idézte.

„Ímé azt gondoltam magamban, hogy házat építék az Úrnak, az én Istenem nevének, amiképpen szólott az Úr Dávidnak, az én atyámnak...

Ada Híráam Salamonnak cédrusfákat és fenyőfákat... És megparancsolá a király, hogy nagy és drága köveket vágjanak ki, nevezetesen faragott köveket a ház fundamentumául... és elkészíték a fákat és a köveket a ház építéséhez... Mikor pedig a ház építették, a kőbányának egészen kifaragott köveiből építették, úgy, hogy sem kalapácsnak, sem fejszének, sem valami egyéb vasszerszámnak pengése nem hallattatott a háznak felépítésénél... És béborítá még a ház padlóját is arannyal kívül és belül... és az Úr dicsősége töltötte vala be az Úrnak házát...”

Jánosunk akkor a csüggedtség, bosszúság, önsajnálát gombócát nyeldesve hol az égbe nézett könnybe lábadt szemmel, az ürességbe, melyet most madarak szelnek át, s ahol majd kíváncsiskodó madaraktól körülrepdesett tornyok magasodnak Isten nagyobb dicsőségére, építőjük rátermettségét hirdetve, hol lopva pislantott a murariorum magister felé, aki alig titkolt büszkeséggel, magabízó természetességgel áll ott oldalvást, s a jelességek szeme megpihen rajta egy pillanatra, miközben bólogatva összesúgnak.

De most, amikor – rajta hát! – ő tehet bizonyosságot képességeiről, méltónak kell bizonyulnia a nagy vállalkozáshoz – mintha aláhulló poharak éktelen csörömpölése visszhangozna fülében. Istenem, jaj, mire végzem, szégyent ne valljak... Adj erőt, uram, a feladathoz!

Mióta fülébe jutott a megbízás esélye, a magába zárt lelkesedés helyébe feszült várakozás, kínzó bizonytalanság lopakodott. Meghökkenve tapasztalta magán, hogy a megsúgott örömhírré tapsikolva látott feleséget – mert Terézia szokás szerint kiszedte belőle a dédelgetett titkot – egyre-másra úgy vetíti elébe képzelete az asszonyt, amint kezét tördelve sopánkodik afölött, hogy tévesnek bizonyult az ábránd, a megbízást visszavonták, meggondolták magukat, vagy talán az első nap csúfot vallott... Még rosszabb, hogy elképesztő dolgokat kezdett művelni a hátralékos városi kőmunkákon. Pedig nem oroszlánok és nem griffek voltak azok, amelyekén gyorsan túl szeretett volna lenni, egyszerű talpazatokat kellett fonatosra mintázni, mégis képes volt a középső ujjára olyat csapni a kalapáccsal, hogy éjente borogatta, nehogy kitudódjon. Másszor a véső mulatságos módon úgy csúszott meg, hogy egyszersmind meg is perdülve sebet ejtett vele ugyanennek az ujjának az utolsó peregén, a körömágy alatt, a kirurgus segítségére szorult vele.

Utoljára pedig, éppen mert félelmében már nagyon kényesen óvakodott minden elhamarkodott mozdulattól, addig cirkalmazott egy arabeszk kőcsipkét, míg a szeméhez nem kapott, mert beleszállt a kópor. Történt vele ilyen máskor is, gyorsan kimosta, dolgozott estig, de kezdte érezni, hogy a szemhéját valami kaparja belülről. A törmelék egy apró szilánkja beleágyazódott a szeme fehérjébe, estére vérerek futották be, lobos lett.

Nem használt a székfüves borogatás sem. Megint a páterek kirurgusához kellett folyamodni. Az pedig ügyesen lószórt húzott át a szemhéj alatt, még a kivett kőmorzsát is megmutatta utána, s pár nap félszemes kötéssel volt kénytelen ügyetlenkedni a műhelyben.

Mintha ijedtében tényleg elodázni akarná a kezdést, ahogyan az építést odázta el mindig valami közbeadódó nehézség.

A trinitáriusok már tíz évnek előtte elnyerték az uradalom jóváhagyását a megtelepedésre Altofenben, vagyis Óbudán, Theodor atya fáradozása nyomán adománylevelet kaptak, az alapító okmányok elkészültek, de azután a négy szerzetes, akik ideiglenesen megkapták az átalakított házat a grófi aula közelében, bizonyos Jakusics nevű jobbágy szomszédságában, benne csupán négy cella, a refektórium és a konyha meg pár gazdasági épület, jó hosszú időre ott is rekedt.

Jött előbb a török háború. Aztán pedig kitört Óbudán a mirigyhalál – a nép Isten büntetését látta benne –, melyet Oláhországból Erdélyen és a Bánáton keresztül hurcoltak be katonák és földönfutók. Gyorsan elvitte az óbudai plébánost is, úgyhogy ők négyen vették át a plébániát a budakeszivel és a békásmegyeryivel együtt, és amikor a járvány naponta tucatjával szedte áldozatait, ők szolgáltatták ki a halotti szentségeket, az áldozatokat eltemették, betegeket ápoltak, gyógyszereket osztogattak.

De nem is a trinitáriusok voltak az elsők, akik feladattal érkeztek a pusztá vidékre, ahol elszéledt a nyáj, hiányzott a pásztor. Amikor a vasba öltözött, minél több lőport minél kevesebb lőporral eltörlő keresztény túlerő átcsapott a hódoltság régi határán, messze tovább nyomulva délnek, a felmentő seregek uszályában a bátrak, a szerencsétlenek, az üldözöttek, a holdkórosok, az álmodozók mellett gyülelész népség is idetódult, az első időkben a rendet a bot, pellengér, bitó gyakori alkalmazása ígérte. És az uradalmába főképp katolikus németeket telepítő, zsidókat, örményeket is befogadó Zichy Péter engedélyével Szombathelyről egy remete is érkezett udvari káplánnak meg világi szolgálatra: Prosperus, egy szolgatestvérrel.

Az „agostyán”, ahogy a még gyér magyar népesség nevezte, szakállával takargatta idegenkedését a rettenetes, szokatlan vidéktől, mely tele van szállongó borzalmas szagokkal, ugatásszerű karattyolással, kunyhók körül kóborló állatokkal, még az évszakai sem rendesek – mások. Miközben ugyanúgy tartott a saját, sorsfordító vállalkozásba fogott németjeitől is, mint az idegenektől, csak pislogott közöttük. Mert milyen népség vág neki az ismeretlennek, a bizonytalannak? A meggondolatlanságukban vagy féltelmükben mindenre képesek szoktak útra kelni, az összeférhetetlenek, a kinézettek, az újránősülők, az elvetemült gyilkosok, mindenféle pernahajder, dehogyan is az istenfélők! Egy lélekvesztőn még a rossz nőknek is egész

rakományát úsztatták le egy bécsi fogdából az Al-Duna valami istentelen mocsárvidékére, merthogy egyébként ilyen útra javarészt életerős, szabad férfiak indultak.

A hegy alatt, a lefutó lanka tövében kaptak út menti lakot meg egy kecskét, míg rentház nem kerül. A mi hosszú szakállú Prosperusunk sehogy sem találta meg a hangot sem a fajtájabelivel, sem a saját kegyuraságával, legfőképp a számarányban sokasodó magyarokkal nem, akik az uradalomban a Zichyek alatt a pápaságot követték ugyan, de Budán és odaát, Pesten az unitáriusok, lutheránusok, kálvinisták voltak a hangadók, a paraszalló hitviták emlékével. (Kérdés, hogyan tud akkor szót érteni az Úrral és az angyalaival, meghallgatják-e a szentek, vagy egyáltalán mire tette fel az üdvösségét.)

Be is panaszták folytonosan a hívei. A legelső ok az volt, hogy magyarul nem lehetett gyónni nála. Az istennek se lett volna képes eltanulni a magyar szót. A cselédség pedig honnan konyíthatna a deák nyelvhez? Budáról a braunhaxlerék újlaki szőlői közé kitelepülő korosabbak, marhakereskedők emlékezhetnek rá, hogy a viszontagságos török időkben a hitet a szórványban őrző, olykor egyébként eléggé faragatlan bosnyák ferences misszionáriusok többnyire nemcsak az illír, a magyar, a román, a talján nyelven értettek valamicskét, de a törökkel is a maga nyelvén és észjárása szerint, szemfülesen közlekedtek, mindenhol letéve a csausnak a megfelelő kenőpénzt, s bár sokat tévelyegtek hit dolgában, nyeregben és fegyveresen jártak-keltek, még álságos janicsárságra is vetemedtek, de sokat is kockáztattak hitükért. Volt, akit közülük, rabszabadításért, rájuk fogott kémkedésért, karóba húztak.

Kizárólag a gyóntatás tehát ekkoriban, ami a más nyelven nem beszélő óbudaiakat illeti, a magyarul értő másik testvérré hárult volna.

Csakhogy bizony ő – és a tilalom mibenlétéről és megokoltságáról a hívek a saját szemükkel is meggyőződhetnek – a misézéstől, a kánonjog szerint – amit mentegetőzéseképpen Prosperus vasvillaszemöldökkel emlegetett fel, amikor szükség mutatkozott rá – el volt tiltva. Mégpedig mert testi hibás volt, egy ujjáról két perece hiányzott. Ilyenformán, ha a torz ujjával fogta volna meg a szentelt ostyát, az áldozat érvénytelen marad, és érvénytelen a bűnbocsánat.

Nem laikus testvér volt, nem is papp, de több a „félpapnál”, aminek a nagy paphiányban sokáig alkalmazott licenciátusokat nevezték, akiket felkészítettek rá, hogy eskethessenek, keresztelhessenek. De akkor eszerint, fel nem szentelten, hogyan tűrhető meg afféle sűgónak a gyónásban? Eljut-e egyáltalán a bűnbánó esdeklő szava őáltala Isten fülébe, ezen tanakodtak. A szó talán igen, de csonka kézzel hiába illet beteget, haldoklót, utolsó kenetben sem részesíthet senkit.

Ekörül pattantak ki végül a köznépi háborgások, mégpedig az idő alatt, amíg az atya a tartományfőnökhöz utazott. Vízitálni való nem nagyon lett volna ugyanis még, de referálni való lehet, azt találta a tartományfőnök. Félpapunk előimádkozva szorgalmasan ellátta azalatt a helyettesítést, de a roráté, vecsernye szentáldozás nélkül múlt el.

A galiba, legalábbis a mendemondák szerint, amiket talán csak utólag színezett ki a megmaradt képzelete, abból adódott, ami a temesközi (talán jenői) asszonnyal esett meg. Akinek a lánya, Pirke, a kecskepásztorlány földön járó angyallá nőtt később a túlélők legendáiban.

Jánosunknak sem rémlett utóbb erről több annál, mint amit jóval később beszélt a döghalál nagy szüretétől megriadt nép, amikor tucatjával hullottak naponta, egész utcák üresedtek meg, nem volt, aki a haláleseteket jelentse, nemhogy végtisztességükről gondoskodjon, még jobban összevegyítve hallomást és reményt, úgyhogy valójában már az sem tisztázódhatott, pontosan hogyan szakadt meg az anya élete fonala ekkor, s hogyan lett a lány vigaszhozója a haldoklóknak. A szűkszavú feljegyzés, ami a rendi irattárban arról szól, hogy Prosperust rövidesen visszarendelték anyakolostorába, okokra nem tér ki, csak a rosszállásnak ad hangot, és megrója az olyan kegyurakat, akik az egyházmegyei határokkal mit sem törődve hívnak házi káplánnak és világi szolgálatra egyházi személyt, mint ahogy Zichy gróf Prosperust Szombathelyről és utódját is, illetéktelenül, Veszprémből választotta.

Tulajdonképpen nem is ő volt az, akit a felháborodott népek kárhoztak, hanem a félpapocska, mert, nagy belső kétségek között hánykolódva ugyan, de a tilalom szorításában megtagadta a szentség kiadását a félbold asszonynak a halálos ágyán.

Örmény kereskedőkkel érkezett a szerencsétlen, nagy léptekkel mindig az utca közepén járt, mint a katonák vagy mintha körmenetben a zászlóvivő lenne. Az erdőbe futott, miután az urát valahol Szeged alatt martalócok kirabolták és megölték, falujukat felégették. Onnan szedték össze napokkal később az arra haladó örmények. Köztük húzta meg magát a lányával, Pirkével. Az örményektől járt át zsidó házakba szolgálni. Már földönfutóként vette magához egy Bogdán nevű ember szegényt: a Marosnak arról a vidékéről futott, amelyen sokáig a török volt az úr, úgy tudták, ott egész családja veszett oda. Született ott állítólag egy fiúgyereke, akit még akkor is szoptatott, amikor az a saját lábán járt. Egy félrenyelt kortytól egyszer elkékült, halottnak hitték, és aztán a bába kezén elveszett a tetem, mire visszamentek érte, az anya többé nem látta, nem tudta hát eltemetni, ez okozta tébolyát; megint mások szerint a fiúcskát valójában rabszedők hurcolták magukkal, amikor a falut felégették.

Mindezt Jánosunk az uradalmi szolganép, kocsisok, parasztok közt forgolódva hallotta, amikor már elhárult róluk Isten büntetése, a pestisjárvány, s Bebo Károly udvari szobrász, akivel a kastélyt közösen tervezték, megbízást kapott a fogadalmi Szentháromság-szobor felállítására a hála jeleként megmenekülésükért.

Az asszony nyilván megcsúszhatott, miközben a parton kószált, ahogyan oly gyakran tette, a Duna-ágba bukott, egy halász szedte ki a vízből és vitte saját kunyhójába, aztán göncökbe bugyolálva az örmény fertályba, de úgy átfagyott szegény, hogy látták, papot kell hívni hozzá, s az örményeknek nem volt saját lelkészük, grófi jóváhagyással az agostyán atyát hívhatták ilyenkor. Őerte szalajtottak, bár valaki odakiáltotta a papért indulóknak, hogy az agostyán távol van éppen. De a Vízivárosból már, mint kiderült, nem is fordulhattak volna időben, azt várták, hátha mégiscsak eljön ekkora szükségben a helyettese, aki a magyarokat gyóntatja, a csonka ujjú. Húzódkodása láttán egyikük, miközben a többi győzködte tovább a lelkészt, benyargalt Budára. Miután a félpap mégiscsak nekidurálta magát, kijött a haldoklóhoz, de csak távolabbról vetett keresztet fölötte szenteltvízzel, imát hadarva közben. Az asszony kiszenvedett, mielőtt a vízivárosi plébános odaért volna.

Ezért rontottak rájuk néhányan az örmények közül, a tisztartónál is handabandázva a szószegés, a megállapodásban ígért szentségszolgáltatás megtagadása miatt. Amit a magyarok megtetéztek a saját sokasodó panaszaiikkal.

Prosperus szakállát simogatva ijedten toporgott a kevert nyelven lármázó emberekkel szemközt. Máskor is így oldalazott jobbra-balra, néha még a szószéken is, a fonalat elveszítve; illegette magát, ahogy az asszonyok mondták a nyelvüket köszörülve rajta. Mintha egy gyerek a nemakarom eligazításon csüggve, saját ellenkezésével küszködve kicsiben kilépné az utat, melyet oly nehezére esik végigjárni. A félpap, aki összekulcsolt kézzel, földre szegzett fejjel ott állt mellette, hallgatott. A tisztartó csitította le nagy nehezen és terelte el a népet.

A nép pedig, a maga szokásos módján, csodás események képébe öltöztetve akar megélni feloldozást és beteljesülést, ezért aztán a nagy halál után tartotta magát a szóbeszéd, hogy az idő alatt, amíg a Vízivárosból járt ki a káplán a plébániára, az agostyán bevetette magát a Pilisbe, kórság szállta meg, lelki képek üldözték, a spectrák, melyektől ördögűzők szabadíthatják meg az embert vagy a töredelmes ima. Két sírkőfaragó szedte össze Süttő felől a hegyen át hazajövet, a kőfülkénél, amelynek padkáján három napot töltött oda tévedve, és a barlangból más emberként lépett ki.

Mondhattak akármit, Prosperust többé nem látták Altofenben. Egy újonnan érkezett ágostonos remete, Gergely mellett szolgált ezután a felpap. És már nem is számított felpapnak: misézett, áldoztatott. Hogy a csonka ujjú fráter felszentelésének engedélyeztetése ügyében Gergelynek, netán a tartományfőnöknek egészen Rómába kellett-e elmennie, azt nem tudakolták. Azt sem firtatták, hogy esetleg csak megrángatta elődje szakállát, mert így van rendjén enélkül is. Gergely maga pedig magyarul is gyóntatott már.

Hallott persze olyat is Jánosunk a cselédségtől, hogy nem is az öntelt Prosperus, hanem a felpap bolyongott teljes három napon át a pilisi erdőben és kötött ki a kőfülke padkáján, mielőtt, immár készen a Krisztus szölejében való megszentelt munkálkodásra, visszatért volna közéjük. Mert akadtak páran, akik épp ezután nézték ferde szemmel a nagy változást, s fogadták lebírhatatlan kétkedéssel, hogy immár hibás is üdvözíthet épet. És vonakodva fogadták el az ő kezéből az ostyát.

Ha valóban így volt, a saját maga elől bujdoklót nyilván a spectrák gyötörhették odafenn, bizonyos lelki képek, amelyek változatos megjelenéséről sok tanúságtétel született ekkoriban. Eloszlatásukat szentképek, imák, szentelt gyertyák is szolgálták – ha ugyan nem éppen hogy kárhozatos praktikákhoz folyamodott, akit megszálltak. A mendemondákon túl, elvértve, írásos nyoma is maradt megkísértésüknek és megszabadításuknak. A kései kor világjólásokat és álomlátásokat bogarászó kutatói közül volt, amelyik ráakadt olyan rendi levéltári feljegyzésre is, amely az utóbb már Remete-hegynék nevezett helyen megtelepült első szerzetesekhez köthető, de összegző dolgozatában az effélék leltározásánál alig is jutott többre.

Vonuló embereket látott a hegyről a remete – vezeklőknek vagy a poklok kapuja felé tartó bűnösöknek nézte őket –, különösképpen egyformán félelmetes, csákós fogdmegek és okulárés felcserek kíséretében, akik olykor melljük viharzottak, kiragadtak közülük, máskor visszatuszkoltak közéjük egyeseket, némelyiket holtában, vadul hajigálva, tépve, lábuk alá dobva. Azok mégis őket hívták, őértük rimáncodtak félelmükben. Mint a tükörjég a befagyott folyón, olyan sima jégpálya vitte őket. Az emberek csoportokban álltak, mint vesztőhelyre tartó rácsos kordén, vagy cipész módra guggolva meredtek maguk elé, karjukat néha ide-oda rántva. Belésajdult magányossága. A lenti vonulásból valami kísérteties, halk zümmögés hatolt fel, de nem ének.

(Más hasonlókkal együtt ez a különös leírás, nagyobb összefüggésekben, egy ideig foglalkoztatja majd sok idővel később a kolostor egyik átmeneti vendégét, de hitelességének, azonosíthatóságának nem is állt szándékában utánajárni, erről szóló iratai pedig, mellesleg ezernyi más irattal

együtt, veszendőbe mentek, és inkább a hozzágondolással alakítva őrizte meg magának a róla szerzett benyomást. Szent meggyőződésben, hogy ez is, mint a levelek, fohászok, álmok nyalábja – a pestisben elholtak életükben útnak indított leveleiben foglaltak, illetve továbbélő hírük, vagy a telepések szülőföldjükről magukkal hozott álmai és a vándorlegények szertevitte valóságtörödékek, a zsolozsmák és minden fohász szándékhalmaza ugyanolyan élő valóság, mint az emberek, akik már nincsenek, csak kallódó tervrajzok és megvalósult építmények hirdetik lényük lenyomatát. Elég egy morzsája, egy pillanata a valóságnak a teljesség tündökléséhez: ha a kör tökéletesen bejárható végtelen számú kívülről húzott érintővel – érvel –, mennyivel inkább lehetséges ugyanez belülről húzottakkal. Így szőtte később egy meséjébe.)

Nem lehetett volna Jánosunk sem a megmondhatója annak, hogy végül is melyik agostyán heverhetett megverten három napon át a kőpadkán a kettő közül, de azt aránylag könnyen el tudta volna képzelni, rémlátomásaik közül milyen lelki képekbe menekültek álmukban.

Fényfolyam. Felfelé hajló keskeny függőhíd, melyet karós gyertyák öveznek sűrű sorban, és az égbe vezet. Suhanás a fényes ösvényen. Valaki vár rád a végén, a piciny, láthatatlan pontban. Hiszen minden istenfélő leány pilláján ez pihen. Valaki várja őket, csak rájuk vár ott. És ha a vőlegény végül nem Krisztus lesz, de legalább az apjukhoz hasonló. Ilyet álmodhattott jegyese, a Krenn lány is, akinek a kezét néhányszori esetlen toporgás után megkérte Jánosunk. Hogy családot alapítson, ahogy a céhben dukál.

De az igazi álma férfialom volt: a kő, mely mérkőzni tud az idővel. Bár az kifog rajta is, csempül, kopik, de lenyomata marad mindvégig – csonkán is – az életnek, a kéznek, az álomba, a kézbe ivódott képeknek, indáknak, mintáknak, ábrázatoknak.

A szerénykedő mennybemenetel puha álom, az összegömbölyödött macska kéjes elzsibbadása, ezt álmodják még a cselédlányok is, akik hajadon létükre keszkenővel kötik be a fejüket, úgy enyelegnek sötétedéskor a katonákkal. S kéretlen porontyukat küldik előre a hídon vagyis inkább le a mélybe, az örvények közé...

Pirke, a megholt asszony lánya ugyanúgy egybeterelte anyja halála után is a környező házakból a kecskéket, s felvitte a nyáját a hegyre, az agostyánok jószágával együtt, mint addig. Ő meg egy sziklaperemről esett le egyszer az Ördög-árokknál, tagja nem törött, de úgy megütötte magát, hogy félholtan találtak rá, mozdulni sem tudott. Egy varga fogott gyanút, aki a szétszéledő állatok egyikét a tüskös kerítésére felkapaszkodva látta, amint a madárbirs levelét sedergeti rózsaszín orrát óvatosan toszogatva, fúrge nyelvvel ügyeskedve a tövisek közt.

És akkor bizony a papocska, aki ekkor már a Gergely nevű atya mellett szolgált, nem vonakodott, eszébe se jutott kibúvót keresni, kérdés nélkül elment a leány viskójába, ágya szélére ülve imádkozott, gyógyfüveket vitt neki, és kezét reá téve gyógyította.

Aztán az ágostonos remeték, mihelyt plébános került, hamarosan leköltöztek a már nem ily kezdetleges országúti rendházukba.

A félpapból inspektor lett, aki figyelmesen megvizsgálja azt is, miért akar vezekelni hajlott korában egy megfutamodásától meghasonlott rendtársa. Belenéz, és csonka ujjú kezével belejavít a feljegyzett spectrákba...

A lány pedig felépült a nagy esése után, csak bicegett kissé azontúl, vagy inkább kacszva járt.

Így látták nagy léptekkel, hintázva, az út közepén haladni házról házra, amikor a végítélet ütött rajta Óbudán, fele népét kiirtva. Vagy csak azt képzelték, hogy ő az az öltözékétől elsőre férfinak nézhető járványszolga ott a vastag fehér szövétből készült, zseb nélküli kabátban, aki nem áll meg a küszöbön, mint a kántáló pap – vagy mint a felcser is, ha már csak a füstölőből most a holmit halomba hányva elégető tisztogatóvá alakult szolgának és a halothordó trágereknek vagy taligásoknak van dolguk a sorra kerített házban, melyet utána lepecsételnek –, de oda is lép a haldoklóhoz, és a feszületet keblébe dugva törli le homlokát a szenvedőnek, igazítja fekhelyét.

És szentül hitték Óbudán, hogy a feszületet magához szorítva elnyújtózó Szent Rozália lehunytt szemű alakja a plébániatemplom kapuzata fölött és Bebo Károly Fő téri hálaadó szobrán is éppen órála van mintázva. Hiszen, suttogták a nyomorúságukat támolyogva számba vevő megmaradtak, pontosan ilyen testhelyzetben találtak rá holtában odafent a kőfülkében, ahol testét egyetlen éjszaka alatt áttetsző kőburokkal vontta be a barlang faláról csepegő víz. Hacsak ezt a csodát nem a félpap segített terjeszteni. Jánosunk járt odafönt, megnézte az istenkéz alkotta titokzatos hatalmú rejteket, a remete-hegyi kőfülkét. Semmi különös, benne csak egy padka. Fent valahol öt lyuk nyílik különös elrendezésben, öt kürtő a láthatatlan égre. Halk zümmögésre lett figyelmes. Felfedezte, a kürtő egyik hajlatában vadméhek próbáltak megtelepülni.

A legelső rossz jel az, ha valahol temetést kezdenek játszani a gyerekek. Akkor már a határban ólálkodik a rém, mely, ha elszabadul, olykor jártában teríti le az elsőt, akit talál. Hiába minden elővigyázatosság, másfelől hiába minden csel, hányavetiség vagy hatósági titkolózás a csalfa hitben, hogy bennünket hátha elkerül az istenítélet vagy otthoni titkolása a karbunkulusoknak élön vagy holtakon, akiket már nem volna szabad a rendes

temetőben elföldelni, hanem csak a szentendrei kapun kívül. Figyelheték ugyan némelyek a sáska- és hernyójárás erősségét, hogy tudják, tartani kell-e rothasztó csíráik ártalmától, küldhettek hivatalok szomszéd vidékre pestiskémeket, kiúzhették a lakott helyek szélére a szíjjártókat, vargákat, tímárokat, szücsöket, szappanfőzőket, gyertyaöntőket, hogy mesterségük nehéz, bűdös szagától megszabadítsák a levegőt, a mirigyhalál egyszer csak ott volt a becserkészett helyen, s aztán egy esztendőn át tombolt. Keletről vagy délről hurcolták be szabadságolt katonák, menekülő oláhok, rácok, zsidó családok, kolduló cigányok, kotyvalékokkal, hamis narválfoggal házaló görögök, csipkés tótok, sáfrányos rutének. Akin kitör, olykor csak betámolyog valamelyik ismerőse udvarába, ott nyúlik ki. Vagy hónalját fájlatva, torkától a füle tövéig feldagadt, emberire nem is hasonlító ábrázattal ágynak esik, fekélyek, tályogok, undok sebek lepik el, és még napokon át tartó szörnyű kínok várnak rá előtte. Izzasztás, terjékes ecetbe mártott spongya keszkenőbe kötve az orr alatt, minél több méz, dió, fokhagyma, égett bor magunkhoz vétele, ángyélika rágcsálása, a házak füstölése fenyőtövissel, kosszarvval és lópatával, dohányszívás vagy bagórágás, saját vizeletünkbe áztatott rutafű és levendula ivása reggel-este – ilyen praktikákhoz folyamodva próbálták sokan megvédeni magukat. Veszteglőházakat állítottak fel, ahol 42 és 60 napos karantén volt érvényben, pénzt és ruhát, minden árut fertőtlenítettek, a leveleket átluggatták és bura alatti szítán ecetvel, száraz tehénganéjjal, borókával gőzölték, elrendelték a hetivásárok, multságok és lakodalmak szüneteltetését, a tizházgazdák rendszeres vizitációját, a kóbor állatok irtását, a kutak mellé csapos kádakat állítottak, hogy senki a maga edényét ne mártsa a kút vizébe. A kirendelt pestiskirugust feleltették, hogy a lazarétumi pestisórségen ügyel a mértékletességre, mert az elfásult járőrök, az orvosok, ápolók, halottvivők részegeskedtek és tiszteletlenül viselkedtek, ocsmány módon beszéltek.

De sokukat a magába roskadva elgyötörtén támaszt nem lelő, megbolydult nép gúnyolta és bántalmazta, fütykössel állták útjukat, rájuk fogták, hogy ők viszik tovább a kórt házról házra.

Már nem volt kibúvó, de volt, aki gyávaságból egerutat keresett. Némelyik pestisborbély odábbállt, hanyatt-homlok elmenekült, volt, akit vasra verve hoztak vissza kirendelt helyére.

Most aztán nem volt már akadálya a szabad ég alatti ájtatoskodásnak, nem volt botrány, ha csonka ujjal osztott a pap áldást, sőt inkább az készítette lázongásra az embereket, amiért a legnagyobb felfordulásban olykor csak felcser és hajdú jelenlétében, egyházi ceremónia nélkül temettek a megnyitott pestistemetőben, ahová elől bedeszkázott, vászonernyős szekereken vitték a halottakat.

Nem volt már vérre menő egyenetlenség a felekezetek közt. Csak az intés szólt hangosabban a predesztináció tanának kártékony hatásáról a pestistől való védekezés tekintetében. Azok feddése, akik saját szakállukra hirdetik: ugyan minek romlékony otthonában, a húsban ideig-óráig megváltani a lélek időzését, úgyszólván veszendő az. Mert hisz testben lakunk rendelés szerint, de a mindenségben is ígélet szerint. S azt lakva bensőnk e porhüvely, valamint összes felebarátainké, akárcsak Istennek a mindenség. Lelkünk a két hazája közt Isten szeme előtt bolyong a szeretetben. Csak odáig nem érünk fel mi, gyermekei az örökkévalóhoz, az Úrhoz, ahonnan gondviselő kegyelme árad.

Hullott az ember, mint a légy, gyerek és asszony, virgonc és tohonya, jámbor és csalárd, hullott csúfos halállal. Kilencszázukat kaszáta le válogatatlan a fekete vész, mely 1738 novemberében kezdődött, és a következő év nyarán, kora őszén dült a leghevesebben. Az obszerváns vezérletével közlekedő járőr úgy cserélődött, ahogy kidőltek a segítők is. A járványszolgának szegődött pásztorlányon, az erőtlenek fáradhatatlan vigasztalóján nem vett erőt a kór. De a végén ő is kiadta a lelkét.

És hát nem a hegyoldalban, a kőfülkében lettek rá, elszenderedve, ahogyan később beszélték, és nem fecskemadár röppent sebesen az országúthoz, amikor a földi életből távozni készült, hogy a csonka ujjú páternek, aki állhatatosságáért és alázatáért a nép közt már nagy becsben állt, megüzenje, jöjjön sietve, hogy oldozná fel és kenné meg az utolsó kenettel, mielőtt Krisztus elé járul. A betegség jele nélkül vette le lábáról az elgyengülés. Csak megpihenek kissé, mondta, és ahogy a fejét letette, már elszállt belőle a lélek.

Már csak hevenyészett koporsókban temettek. A nemrégiben szolgálatba állt obszervánsnak eszébe jutott, hogy egy visszaútkon a taligások pár csónakot hoztak fel az újlaki templom alól a partról egy gazdátlan maradt halászkunyhó mellől, köztük egy sajkát is. Érdemesnek találta rá a pestisszolgát, hogy őt inkább ebbe fektessék.

Azt nem tudhatta, hogy valami jótét lélek két kis hordót zárt a csónak végébe, tele édes lével. Mert a végpusztulás közepette is akadtak, akik úgy érezték, talán valami ismeretlen érdemükért kímélte meg addig épp őket a pestis, s a szőlőt nem hagyták szedetlen. Mivel azonban ahhoz mégsem fűztek túl sok bizodalmat, hogy elkendőzött, netán friss bűnük miatt mégsem sikerül megérniük a borfejtést, a nyalánkságok egy régi receptjét felhasználva nagy ravaszul azonmód jól megforralták a lecsorgó mustot, kifőzték egészen sziruposra, a legzamatosabb gyümölcsök maradékát is beleaprítva, gondolván, majd rájárnak az ingyenségre. Amíg tart napjainkból meg a mustból. Egy halász volt-e ez vagy maga a szőlősgazda, vagy

talán valamelyik taligásnak is lehetett bármi köze az egészhez azon túl, hogy a gazdátlan maradt hordócskákat elrejtette, nem tudni.

A koporsónak felhasznált csónakot virrasztás helyett éjszakára, míg körbejártak más friss tetemekért, leponyvázták. S amikor a pestistemetőbe érve nekiláttak volna deszkával leszögelni a legfelülre került alkalmi koporsót, és a pap felhajtotta a ponyvát, úgy látta meg elképedve a nyugodt arcú holtat a dermesztő hajnalodásban, a tiszta arcot haja tövéig a rákövesült borostyánszín mázban úszva, merthogy a le-fel rakodásban persze a két hordó megrepedt, s a cukormáz elárasztotta a csónaktestet. „Drága testvér!” – szaladt ki a dermedt szó a száján a circum dederunttal, miközben két ujját hideg homlokára tette.

Aki a szolgálat áldozatos mártírját, a jenői asszony lányát utolsó útján így látta meg a lazarétumból kijövet, az Marisus atya volt, a vörös-kék kereszties trinitáriusok legkisebbike.

A rabkiváltók rendje éppen csak hogy, nagy tervekkel, megtelepült az uradalomban Óbudán, amikor a járvány kitört. És a szerzetesek Theodor atyával állták a sarat az általános rémületben, szétzilálódásban, bátorítva, ahol csak tudták, a megtérőket, útját szegve, ahol csak lehetett, az ilyenkor kifeszülő istentelenségnek.

Marisus testvér mindaddig majdnem hogy senki volt közöttük, bár ez őt láthatólag cseppet sem zavarta a kötelező engedelmességen túl sem. A kezdeti idegenkedés után Jánosunk is – mert az itteni építkezések kezdetekor, amikor még maga is majdhogynem senki volt, néhányszor megfordult az ideiglenes rendházukban, később a félig kész kolostorépületben is – egyre jobban megkedvelte.

Mindig a háttérben húzódott meg, szerényen, még a társainál is tartózkodóbban, szinte észrevétlen volt, többnyire hallgatott. Talán mert némaságra fogták vagy ő maga ítélte-szánta magát kuka jelenlétre? Előbb-utóbb mindenki átlátta az okot: olyan különös módon formálta Marisus a hangoikat, hogy nemigen lehetett szavát érteni, a különös koporsónál mondtottak is ilyenformán hangzottak: „Dháha tehsztvéhem!”

Idő kellett hozzá, míg idegenkedését legyőzve hozzászókkott az ember, és követni tudta beszédét. Akkor ráébredhetett, hogy Marisus atya barátságos, derűs ember, elnézően kezeli, ha először meglepődnek a szokatlan nyelvezeten, ami összenőtt vele, akárha a bőre lenne. S bár közlendőjét beszédének e furcsasága eleinte idegenszerűvé tette, utóbb aztán sok bölcs és vidám megnyilatkozás volt a jutalma annak, akinek volt türelme meghallgatni, s hozzászókkott. Úgyhogy az ember el is feledte kezdeti gyanakvását, amit a szólás táplál: féljete a sarokban gubbasztó gyermektől, ki lát titeket. Hiszen az Úr is szelídségükért és feddhetetlenségükért emlegette őket.

Rendtársaival a zsolozsmától, a templomi hangos imától, de a gyón-tatás és esketés ceremóniájától sem tartóztatta ez meg, csupán prédikálni nem szokott, és misézni elvéte misézett.

Csak kevesen tudták róla, hogy Marisus atya hat nyelven tudná hibátlanul megértetni magát. Két tengert látott hányattatott életében, mielőtt egyáltalán nyiladozni kezdett elméje, s hajsza hija volt, hogy, ha kiváltása meg nem menti tőle, kialudjon benne végleg a fény, amely e világ kezdetén fogadta, és idegen szokások, idegen arcok, idegen föld kalitkájába záródjon be a lelke örökre. A rabságból megváltották, idegen földről visszahozták, de az emlékezetében megmaradt legkorábbi fénypont halovány volt, tétova, ide-oda rezdült.

Vízpart, de nem a tenger, ezt látta. Egymáshoz lökődő szálfák. Sebesen úsznak, lomhán?

Mindent betöltő asszonyosoly, mindenén szétáradó férfikiáltás. Mintha a hangok akkor az ő szájából is kerekdeden buggyantak volna elő, akadálytalanul, a csókolt bőrön elmaszatólódva, a meleg ruhaszélek közé furakodva.

Ha mégis eleve farkastorokkal született, hogyhogy nem szabadultak meg mindjárt tőle a falut felgyújtó, a férfiakat lemészároló, az elrejtőzni, elfutni nem tudó fehérnépet megbecstelenítő, gyermekkufár martalócok, mihelyt ezt felfedezték?

És milyen fénylő csillagát kellett viselnie a gondviselés angyalának, hogy amikor a rabkiváltók valahol egy embervásáron rátaláltak – ekkor már új gazdájával útban voltak dél felé, s abba a korba ért, amikor körülmetélés várt rá –, nem maradt néma.

Az első tenger az volt, amelynek kerek sátraiban a kerevetről birka-bőrre lépni. Már lábra tudott állni, de félt a kutyakölykökkel ingerkedve hengergőzni, mint a nagyobbak. Még fülének ismerős szavak is röpködtek körülötte. Fülelte a másféle, öblös szölongatást, válaszolt rá, nevettek rajta. Nem értette saját ügyetlenségét. A feladatok alját kapta az aklok körül, a birkaganét taposva, a kutyákkal össze kellett barátkoznia, morgott rájuk, mint azok órá. Aztán mégis inkább az asszonyok közé lökték, mert az állatok körül a markosabbaknak jobban hasznát lehetett venni. Tüzet élesztett, kondért súrolt, a zsigereket kiosztva királykodott négy lábú barátain. Titokzatos módon mások is megtanulták tisztelni. És volt egy dupla varkocsos, rab „ana”, aki keblére vonva a régi szavakat sugdosta fülébe.

Amikor a rabpiacon a csuhások a közelébe értek, a gyermeknek elszorult a torka. Nem mert megszólalni. Vajon kiváltják-e, ha néma? Mire vélik, ha megszólal? Hogy adja jelét, hogy érti beszédüket? Angyala szerencsére biztatta, hogy szóljon csak. S a kutató szempárnak kimondta a

szót: „Észusz-Hisztusz.” És amikor a páterek meghatottan és lelkendezve faggatták, azt is: „Csillagom, bogaram, szentem.” És mind a többit, ami eszébe jutott.

Négy híján száz gyermeket hoztak akkor a fogolykiváltók magyar földre más rabokkal együtt. A hazatérőkkel Gyulafehérváron letáboroztak. Segítettek felkutatni családjukat, a rokkantakat menhelyre vitték. A beszédhibás legényke emlegette Maros-parti faluról nem derült ki, melyik lehetett. A Felcsíktól a Bánságig számos helyen betörték annak idején a tatárok, számos falu elpusztult. És ilyen korú, küllemű gyermeket senki sem keresett. Egy jószívű raguzai kereskedő vette végül magához, hogy helyismeretét kihasználva tartson vele egy déli beszerző körútján. Társai nagy ellenkezésére, mert nem bíztak a fiú hasznavehetőségében a beszédhibája miatt, ami sokakat elriaszthat, más meg török földön ráismerhet, s ki tudja, kinek lehet vele elintézni valójában az előző életéből. Jacopót azonban nem lehetett lebeszélni róla, s kiderült, nagyon is jól tette, hogy ragaszkodott hozzá, mert egyszer az életét mentette meg. A török nem kedvelte a velencei birtokról vagy a császár országából érkező papokat, kalmárokat, rájuk fogta, hogy kémek. A fiú török megállítóknak talpraesetten előadott meséje hatott, még így is meg kellett fizetni, hogy útjukra engedjék őket.

Először fölmentek ugyan a hegyekbe, de a Marosig ott nem értek el. Délebbre azonban hosszú szakaszon a folyó völgyet követték. Figyelte a vizet, a parthajlatokat, különösen az élet nyomait vizsgálta átlábalva az üszkös romokon, tört kancsók, széthányt halászszerszámok közt, miközben horpadt hasú ebek szegődtek hozzá. Lélekben nyugodt volt. Egyszerre volt ez a nyugalom feladás, belenyugvás, hogy életének kezdete úgysem található meg soha, az első fénypont, amelyet elvettek tőle, nem kerül meg – és bizonyosság, hogy elkerülhetetlen a találkozása vele egyszer.

Minden hiábavalóság... Jacopóval folytatott beszélgetései ekörül forogtak...

Ha választhatna az ember, minek akarna világra jönni? – húzta össze a szemét Jacopo. Olyan üresség az, ami a végességtől nem zavartatva tart vagy nem tart, hogy érdemes az átmeneti időbeliségre váltani, csak mert betölti kalandokkal, semmiségekkel?

De ha ottmaradni az önmagában teljes ürességben annyit tesz, hogy egy kődarab holt öröklétét választanánk vele, miért ne jönnénk inkább világra mindennek ellenére?

Majd ha ezt le kell tennünk, fájhat az jobban, mint a percek, órák, évek órló fogai közt vonagló test és lélek kínszenvedése? Miért kellene félnünk akkor a haláltól?

S mindaz, ami voltunk, ami lett velünk, amit megéltünk, s úgy éltünk
30 meg halandó módjára, hogy az minden, nekünk az az egész, bennünket

betöltő mindenség, ha közben mégis tudván tudjuk, hogy rész lehet csak, végtére mi lenne: az idő maradványa-e az időtlenségben, vagy az időtlenségé a folyó időben? Mert ez hajt bennünket lenni és nem lenni: annak az ismeretlennek a kikutatása, ami a mi öröklétünk... És Jacopo arcáról nem hervadt le a mosoly.

Azt csak utóbb értette meg a mi Jánosunk, mi táplálja gyámjában az angyalokéhoz fogható lelki derűt. A másik tenger kéksége derékig érő kőkerítések mellől tárult elé Jacopo kíséretében, itt, olajfák, babérligetek közt gondolta végig életét. Múltját fürkészve, a jövődőt tudva. Útjain a hallott nyelveket kifülelte. Beszélt is rajtuk bátran, mert kiejtése különösége idegen földön a helybeliek fülében nem hallatszott semmivel torzabbnak, mint ha csak az eltanulás kezdetlegessége hagyta volna rajta bélyegét. Vagyis nem furcsállották, elkönyvelték eleve furcsa beszédű idegennek, igyekeztek kiérteni habogásából a saját nyelvük szerintit, s ez nem is bizonyult nehezebbnek, mintha ép torkú szólna hozzájuk.

De Jacopóval a harmadik tengerhez, Konstantinápolyba már nem indult útnak. A nyelveknek ezután már nem az eltanulását kívánta, hanem az elfelejtését. S ehhez a bölcsőig kellett visszamennie, fel a forráshoz, az első nyelv ladikján. Miután beöltözött a rendbe, a Marisus nevet választotta. Öt évre rá, a következő redemptio után a kiváltott rabok menetét ő kísérte fel Budára.

Mindenben követve fogadalmát, mint bármelyik társa, egészen szabaddá vált ilyenformán Isten és embertársai szolgálatában. És amikor a nagy himlő képében a végpusztulás szállta meg az egész vidéket, bátran kiállt prédikálni.

„Minden hiábavalóság, lássátok be! Minden hiábavalóság az ég alatt és léleknek gyötrelme. A nevetés: bolondság. Építs házat, ültess magadnak szőlőtőkét: bolondság. Gyűjts ezüstöt, aranyat, mindenféle jókat, hiábavalóság. A bölcsnek szeme van, a bolond sötétben jár, de meghal a bölcs és meghal a bolond is. Amin munkálkods, másnak hagyod. Ideje van a születésnek és ideje a meghalásnak. Valamit Isten cselekszik, az lesz örökké. Porból való porrá lesz. Jobb a holttnak, mint az élőnek, és mind a kettőnél boldogabb, aki még nem lett. Jaj az egyedülvalónak, ha elesik, és nincsen, aki őt felemelje. Az Istent féljed! Mert minden cselekedetet az Isten ítéletre előhoz minden titkos dologgal, akár jó, akár gonosz legyen az.”

És szavain senki sem ütközött meg többé, senki sem hallotta torzsnak őket. Mert nem a pusztaság szó ért el hozzájuk, hanem a szólas. A vigasz.

Marisust egyszer a vihar Süttőből a hegyen át, a rövidebb úton jövet beverte a hegyoldalban a kőfülkébe. Ott találta Pirkét a kecskéivel. Várták, míg az égiháború elvonul. Pár szót váltottak csupán a gőzölgő szőrű

állatok fölött. Mikor az ítéletidő csendesült, kimerészkedtek a barlang elé. Marisus az eget kémlelte, a rohanó felhők tépett fodrait. Utóbb sokszor álmodta ezt a képet. Mintha sötét szalagon szörnyek futkároznának, rémüldöző pucér emberekkel, az ég kapuzatán. Amit nem először látott. A lány lefelé bámult merőn, a hegy alján futó esőverte útra, melynek sara csillámlott az előbukkanó napfényben.

Mit láthatott? Soká tűnődött ezen, miután eltemette. Mit álmodhat vajon? A fényfolyamot, felfelé hajló keskeny ösvényt, függőhidat, melyet kétfelől sudár gyertyák sűrű sora övez, s melyen szabadítók és szabadítottak menete lépdel? Olyasféle képet, amilyen a második tenger partján, a babérligetben egykor úgy megragadta, hogy Jacopo egyik mappájába titkon feljegyezte a szörnyalakok mellé?

Jánosunk a kiváltott Marisus páter alakját, minél többet sejtett meg élete soráról, annál jobban becsülte. Ismerős volt előtte a futás és rabság. A félelem az elveszéstől. Az ő emlékezetében is a homályába vesző gyermekkorból szerepelt valami rémületes futkározás, utólag tudatosult benne, hogy az emberek hangjából érezte, rémült arcukon maga is látta, odaveszhet. De csak gubbasztott a szekéren, amikor francia vértések elhurcolták. Szalmafekhelyekre tudott visszagondolni, az alamizna odavetett falatjaira, nagy, mohó kortyokra, az út mentén letépett sombogyó fanyarságára. Arra, hogy mindőjüket folyton lökdösték, volt, akinek az orra vére folyt, mások a karjukon, lábukon véreztek. Egy fénypázmákkal szabdaltságon cserélték ki a túsokat. Odafentről, a párkányokról tömpe arcú, szárnyas gnómok, sárkányfejek vigyorogtak le rá. Mintha azokkal ijesztenék őket fogva tartóik, akik ugyanolyan csapzott, durva katonák, mint akik kiszabadításukra értük jöttek; mintha így intenék, mit várhat tőlük. Ez a rettenetes epizód vette rá a Jägereket, hogy a ki nem aludt zsarátnok elől, bármibe kerülnek is az illetékek, felszálljanak az egyik telepeshajóra.

Schadt Mihály nem volt leereszkedő hozzá a munka átadásakor. Sok még a tennivaló, sokszor lehet szükségük egymásra az uraságnál, hangoztatta. Egy mulasztásáról is számot adott. Amikor utoljára beszélt a néhai Mayerhofferrel, az építésvezető emlegette, hogy egy munkása különös jelenségről számolt be neki. Éppen elkészült a kolostor hátsó szárnya. Mielőtt a szerzetesek birtokba vették volna, az utolsó bejárásán a folyosó alatt futó csatorna hajlatában, ahol a rejtett vésztároló helyezkedik el, ez a munkás furcsa, halk, folyamatos döngést hallott. Bárhogy fülelt, bármilyen tüzetesen körbetapogatta a fülkét, sem azt nem tudta megállapítani, mit hall, sem azt, honnan jön. Mayerhoffer Ádám meg akarta keresni a zaj forrását, de nagy hirtelen meghalt közben, Schadtot pedig, mint mondta, túlságosan elfoglalta a templom hirtelen nyakába szakadt alapozása,

így később nem ereszkedett le, nem is küldött senkit le a csatornába. A szerzetesek ugyan nemrég óta már lakják a kolostort, de a meder kiképezése megengedi az utólagos bejárást, talán nem ártana utánanézni, mi az a hang. Észrevétlen repedések, melyek minden folyadékot és minden hangot oly könnyen vezetnek, utat adhatnak beférkőző rovaroknak, férgeknek. Az észleléséről számot adó munkáson látszott, hogy nem szívesen idézi fel az egészséget, ezért Jäger csendes, de állhatatos követelésnek véve a kérést, elhatározta, hogy mielőtt a templomnak szentelné minden figyelmét, maradék erejét, egyedül néz utána a dolognak, még a kolostor konyhájának és műhelyének rendes működését sem állította le.

A csatornában kétrét görnyedve lehetett előrejutni, olykor inkább csak nem négykézlábra ereszkedett, a nyirkos falakhoz támaszkodva, csak azt próbálta elkerülni, hogy a térde a meder fenekét érje. A teknő fenékén levél-suhogással folydogált a szennylé. Néha egy-egy riadt csobbanást lehetett hallani. A mécses nehéz volt egyensúlyoznia. Feje lüktetett. Végtelen percekbe telt, mire a fordulóhoz ért, és megtalálta a kincses kuckót, benne a kőpadmalyt. Fel tudott ülni rá. Végigtapogatta, felülete száraznak tetszett. Hallgatózott. Ha most észlelné is olyasforma zizegést, mely embertől származik, a munkás akkor még nem hallhatott beszédet, zsolozsmát, hiszen az épületet még nem lakták. Lenn a folyó túl messze van. Méhraj? A vadméhek földüregbe is betelepülnek. Fecskekaparászás az eresz alól? Odafenn meggyőződött róla, hogy nincsenek fészkek.

Egy emberi hangra riadt fel. A munkása szólongatta, aki mégis utána merészkedett a csatornába, miután nem győzött várni rá. Különös érzés volt a kezéhez érnie a vaksötétben visszafelé. Nem kő, nem szellem. Ed-dig-én találkozott az eddig-énnel. Egyek voltak és különök.

Nem tudta megállapítani, mennyi időre nyomta el az álom odalenn. Elmosódott a lemenetel és a feljövétel napszaka. És hogy mi volt közöttte. Ámulva nézte a falak égre rajzolódó kontúrját. Az emberek láttán majdnem megkérdezte, kik ezek.

Azt biztosan tudta, hogy a templomot, amelyet felépíteni, befejezni készül, készen, egészen látta valameddig tartó álomba szenderülve a padmalyon. De fekete gomolyagok csapódtak időnként a torony párkányzatának. Mintha sarlósfecskek lettek volna, támaszt keresve, hiszen torz lábukkal nem tudnak állni, csak kapaszkodni a függőleges falakon. Mégis mintha feladatuk az lenne, hogy a köveket szertehordják. Vagy mintha lövedékként becsapódva bontanák a templomot. Víjjogásuk egybefolyt.

Egyáltalán befejezhet-e az ember valamit...

Egyáltalán elkezdhet-e az ember valamit? Visszafoglalhatja esélyét?

Létrehozható bármi új csakis abból, ami van? S a létrejövő vajon kevésbé lehető, amikor még nem találhatik?

Vagy elenyész a semmiben, ha nem találjuk? És elveszhetnénk vele magunk is, mintha sosem lettünk volna...

A dédunoka, a Jäger-utód Krenn-ivadék feljegyzései közt, amelyek aprólékosan rögzítik az évszakok, az időjárás váltakozását, szégyenlős levélke szól a dédapai motyogásról – mentegetőzések között, amiért a beltéri lépcsőt átalakította és a vitatott homlokzattal nem boldogult –, mely szerint egyszer ő „lelki képekben” látta a templom széthordását.

A rendeket 1783-ban feloszlatta II. József, az ötvenezer forint becsértékű épület berendezését hamarosan a kincstár javára elárverezték. A főoltár vörös márvány koporsó-menzáját két nagy méretű angyallal és a kegy-szobrot tartó fa felépítménnyel együtt egy molnármester vásárolta meg, és az óbudai plébániatemplomnak ajándékozta.

A szerzetesek egy része plébániai stallumot talált, a laikusok mester-ségüket próbálták folytatni. Több képét is említi a kolostori leltár a süttöi születésű Sebestyén és Jácint páternek, akik a rend feloszlata után Budán telepedtek le.

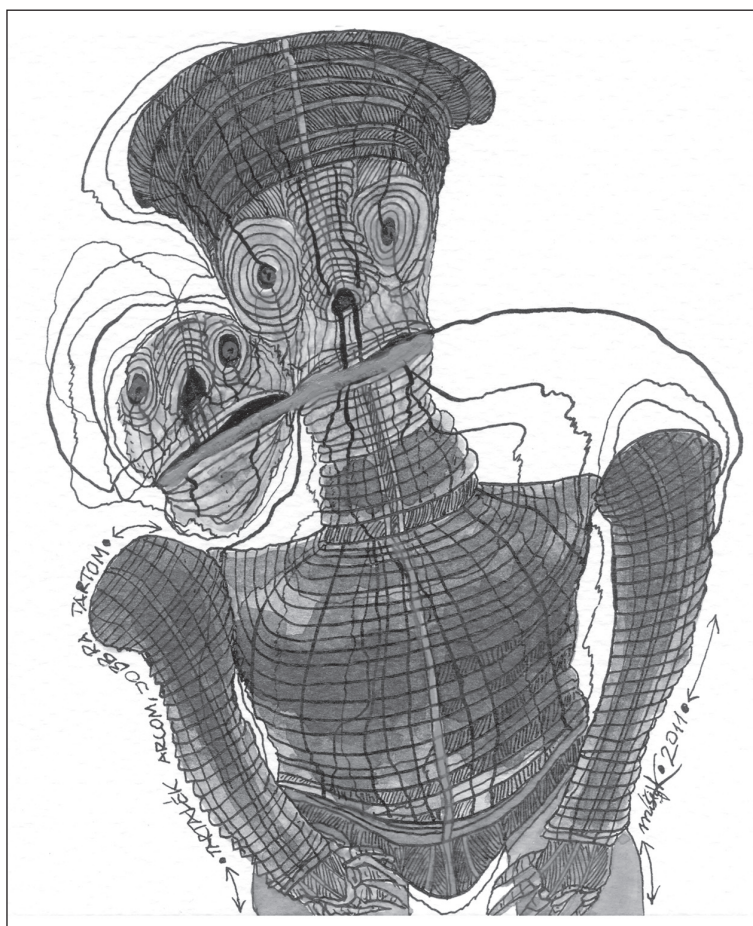
Marisus testvért könyvtári szolgálatokban szerzett jártassága visszavitte annak a vidéknek legalábbis a közelébe, amerre felé eredete fénypontját sejtette: püspökségi és főúri szolgálatban érte meg kései aggkorát Koronán.

Properusunk le nem rótt tartozása, mint minden adósság, fennmaradt azután is, hogy az adós megtagadván vagy félelmében kimenekült e világból. Nem szánható és nem írható le, mint egy gazdátlan maradt tölténytáska, fél katonacsizma. Nyomasztó hiányként terhelődik az életépítésre, nem számít, hogy a tartozás mibenléte is kérdéses. Talán ha valaki e hiány valaha egy helyen látott, megfestett, leírt, álmodott összes képét-képzetét egyszer össze tudná rendezni egyetlen leltárba, legalább ez tisztázódna. Ám e nélkül is mindig találhatik olyan ember, aki látatlanban, nem is tudva róla, magára vállal egy kis részt a lerovásában. Valaki, aki felemeli az elesettet, valaki, aki odatérdel az oltár elé, s imát mond, valaki, aki könnyet hullat a veszendő világért. Melyben az élet annyi, mint amíg a vízre lecsapó fecske hasa a felszínhez ér, a forduló kerékpánt egy szöge a földet érinti, ez adatott mindegyikünknek, akiknek lelke megcsúfoltan is a felmagasztosulását álmodja, s borzadozik attól, amit alátekintve lát. Köznapi tapasztalást rögzítő szóval: az ember élete elvész a helyes út örökös keresgélésében s ama rossz útirány kijavításában, amelyen elindult. Miközben félé, hogy az úton, ha egyszer irányt tévesztett, eligazodást keresve visszajut oda, ahonnan elindult.

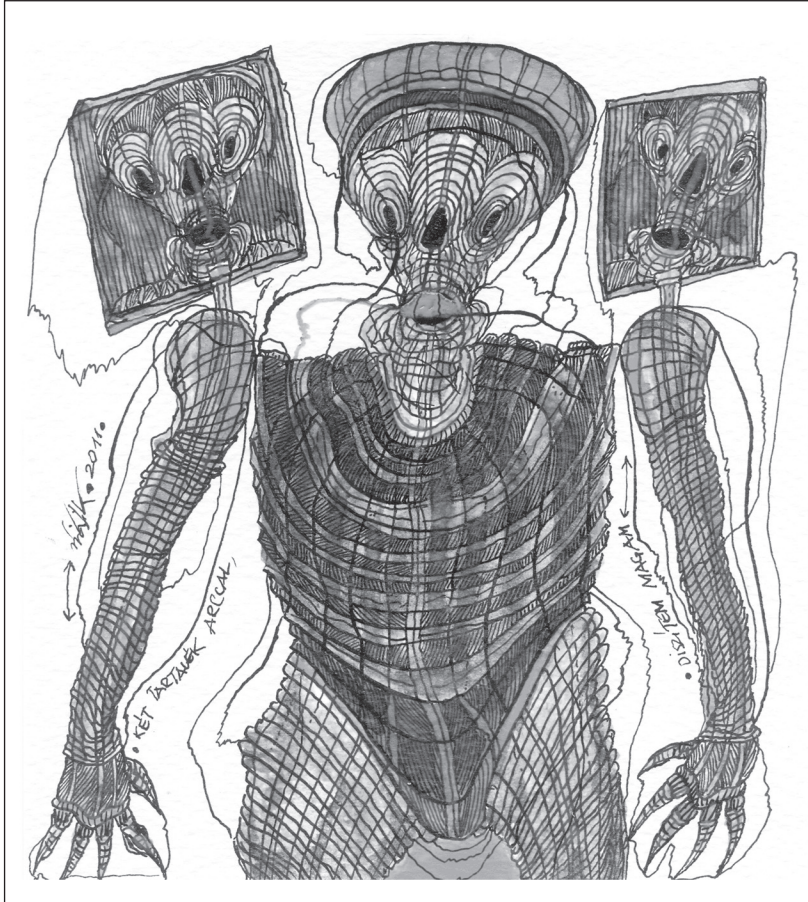
Alább épp ama két egyforma angyalszobor lesz tehát saját mértékével, saját belátása szerinti kalauzunk, felváltva és mindenben segítve minket, csak megkülönböztetésüket vagy összetévesztésüket, felcserélhetőségük megítélését re-

ánk hagyva, akiknek vigasztalása azokhoz ér el, akik meghallani hajlandók. Tudnunk kell róluk, hogy egyiküket maga Bebo mester faragta saját kezével, a másikuk kimunkálását, ahogy ez lenni szokott, valamelyik durvább kezű segédjére bízta. Ez meg is látszik rajtuk: debogy is lettek egyformák! Az egyik darabos vonalú, törődött arcú, lóg rajta köntöse. A másik átszellemült, sugárzó.

Találkozni fogunk elhivatott lelkekkel, meggyalázottakkal, megszegényültekkel, de csalatkozókkel és nagyzólókkal, elrontottakkal is. A nyomkövetés egy-személyes kizárólagosságának jelenét élve az olvasásban ki-ki kezésévé válik e megnevezetlen tartozásnak. Ezért itt fel kell hívjunk útitársaink, külön-külön mindegyik olvasónk figyelmét: ki-ki csakis saját felelősségére tartson velünk.

Tartalék arcom jobbra tartom

Két tartalék arccal díszítem magam